

Nr 142

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; given Stockholms slott den 4 mars 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges slutliga anslagsäskanden beträffande två å nästa sida angivna investeringsanslag, som i riksstatsförslaget upptagits med allenast beräknade belopp. Härutöver föreslås att antalet medicine studerande skall från och med nästa läsår ökas — utöver vad som redan beslutats — med 66 per år. För ändamålet äskas ett förslagsanslag av 180 000 kronor.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 mars 1955.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, NORUP, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, följande.

I årets statsverksproposition, bilagan 29, Kapitalbudgeten, har Kungl. Maj:t under punkterna 11 och 14 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1955/56 beräkna

dels till Nybyggnad för medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg ett investeringsanslag av 1 350 000 kronor,

dels ock till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola ett investeringsanslag av 350 000 kronor.

Sedan beredningen av dessa frågor numera avslutats, anhåller jag att ånyo få anmäla desamma. Samtidigt torde jag få anmäla ytterligare en fråga, nämligen om ökad intagning av medicine studerande vid universitetet i Lund.

1. Nybyggnad för medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg.

För anordnande av en arkitekttävling rörande nybyggnad för de anatomiska, histologiska, medicinsk-kemiska, fysiologiska och farmakologiska institutionerna samt bibliotek vid medicinska högskolan i Göteborg och därmed sammanhängande utredningsarbeten m. m. anvisade 1948 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 221 för budgetåret 1948/49 ett investeringsanslag av 150 000 kronor. Enligt nyssnämnda proposition avsågs berörda nybyggnad skola förläggas i nära anslutning till Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg och inom sjukhusets område. Sedan det av skilda skäl visat sig mindre lämpligt att förlägga nybyggnaden inom sjukhusets område, godkände Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1953 ett av byggnadsstyrelsen med skrivelse den 22 juni 1953 framlagt förslag

till program för anordnande i samverkan med Göteborgs stad av en arkitekttävling om dispositionsplan för område norr om Sahlgrenska sjukhuset samt förslag till nybyggnad för medicinska högskolan.

Under rubriken Nybyggnad för medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg har riksdagen för innevarande budgetår anvisat ett investeringsanslag av 150 000 kronor, avsett att disponeras för upprättande av ritningar till nybyggnaden.

I skrivelse den 31 augusti 1954 har *byggnadsstyrelsen* hemställt, att för nästa budgetår måtte utverkas ett anslag av 1 500 000 kronor till påbörjande av nybyggnad för de anatomiska och histologiska institutionerna vid Göteborgs universitet. Byggnadsstyrelsen har därvid anmält, att arkitekttävlingen avslutats, och anfört följande beträffande arkitekttävlingens resultat.

Prisnämnden har i sitt yttrande över tävlingen funnit, att två av de tolv inlämnade förslagen visserligen vart för sig i olika avseende besutte större förtjänster än de övriga förslagen men att icke något av dem utan väsentlig överarbetning kunde läggas till grund för såväl ett definitivt ställningstagande rörande markområdets disposition som utarbetande av ritningar till byggnaderna.

Ett av dessa två förslag, författat av arkitekten Klas Anshelm har emellertid befunnits vara utvecklingsbart. Med utgående från detta har byggnadsstyrelsen i samråd med representanter för Göteborgs stad, universitetskanslern och medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet påbörjat arbetet med att upprätta ritningar till nybyggnaderna för fakulteten samt uppgöra förslag till omfattningen av det markområde för ändamålet som kan visa sig lämpligt. Tävlingsresultatet har givits vid handen, att kostnaderna för de ifrågasatta nybyggnaderna för de fem teoretiska institutionerna jämte administration, bibliotek, panncentral och personalbostäder överslagsvis uppgår till sammanlagt omkring 25 miljoner kronor.

Byggnadsstyrelsen anmäler, att styrelsen har för avsikt att framdeles till Kungl. Maj:t för godkännande inkomma med såväl ritningsförslag till byggnaderna jämte kostnadsberäkning som förslag till avtal med staden rörande uppkommande markfrågor.

Styrelsen räknar med att ritningsarbetet för anläggningen kräver sådan tid, att de egentliga byggnadsarbetena kan påbörjas tidigast omkring årsskiftet 1955/56.

Beträffande byggnadsprogrammet anför ämbetsverket följande.

Såsom framgår av det av Kungl. Maj:t godkända tävlingsprogrammet bygger lokalbehovet på en årlig intagning av 100 studerande. På grund av de uttalanden, som gjorts i 1948 års läkarutbildningskommittés betänkande (SOU 1953: 7), anser emellertid styrelsen, att ritningsarbetet bör så bedrivas, att möjligheten hålles öppen för en sådan utbyggnad av anläggningen att årliga antalet intagna kan ökas från 100 till 120.

Det bör här vidare erinras, att 1951 års tandläkarkommitté i sitt betänkande (SOU 1953: 36) framlagt förslag till åtgärder för en ökad examination av tandläkare, innebärande bland annat att till Göteborg skulle förläggas en tredje tandläkarhögskola. Med anledning härav avser styrelsen, att,

därest statsmakterna beslutar i enlighet med förslaget, vid ritningsarbetet för den medicinska fakulteten beakta det av en ökad tandläkarutbildning föranledda behovet av lokaler för den prekliniska delen av denna utbildning inom byggnaderna för den medicinska fakulteten.

I vissa ytterligare avseenden är det Kungl. Maj:t underställda programmet föremål för överarbetning i avsikt att söka tillvarata alla föreliggande möjligheter till en koncentrerad och ekonomisk planlösning av byggnadskomplexet.

I fråga om tidsschemat för anläggningens utförande anför byggnadsstyrelsen följande.

Det samråd styrelsen upptagit med berörda myndigheter har även rört det tidsschema, enligt vilket anläggningens olika delar bör uppföras. Det har därvid framgått att, om hänsyn togs till nuvarande förutsättningar för den teoretiska läkarutbildningen i Göteborg samt till den i proposition nr 212:1954 förordade ordningen för den ökade utbildningen, de anatomiska och histologiska institutionerna såsom mest angelägna bör uppföras först. I det av arkitekten Anshelm uppgjorda förslaget har också i enlighet med tävlingsprogrammet anvisningar till en sådan lösning av uppgiften i stort framlagts, att dessa två institutioner utan olägenhet för anläggningen i dess helhet kan uppföras som en självständigt fungerande första byggnadsetapp.

Sedermera har byggnadsstyrelsen med skrivelse den 16 februari 1955 överlämnat situationsplan över anläggningen ävensom sex den 3 februari 1955 dagtecknade, av arkitekten Klas Anshelm upprättade ritningar till nybyggnad för de anatomiska och histologiska institutionerna. Styrelsen, som alltjämt räknar med att det fortsatta planeringsarbetet skall kunna bedrivas så, att byggnadsarbetet kan igångsättas vid årsskiftet 1955/56, begränsar sig nu till att föreslå, att för påbörjande av nybyggnad för de anatomiska och histologiska institutionerna för nästa budgetår anvisas ett investeringsanslag av 1 350 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen anför härvid följande angående dispositionen av det av arkitekttävlingen berörda området norr om Sahlgrenska sjukhuset.

Den situationsplan över anläggningen, som här bifogas, har upprättats i anslutning till det av styrelsen i dess skrivelse den 31 augusti 1954 berörda tävlingsförslaget, och visar, att det för ändamålet erforderliga markområdet, på planen markerat med röda begränsningslinjer, nära sammanfaller med det område, som stadsfullmäktige i Göteborg den 16 augusti 1953 förklarar sig vilja upplåta för dåvarande medicinska högskolan. Styrelsen har därför hemställt, att Göteborgs stad måtte inkomma med förslag till avtal om upplåtelse av detta område. Närmare övervägande har gett vid handen, att ifråga om det ytterligare markbehov, som framdeles kan uppstå för ändamål i anslutning till den medicinska undervisningen, inga andra riktlinjer för närvarande bör uppdragas än att en eventuell tandläkarhögskola bör förläggas på den östra delen av markområdet, på situationsplanen markerad med gröna begränsningslinjer. I övrigt synes det för närvarande obebyggda området — sedan den stora, nordsydliga dalgången undantagits såsom parkområde — böra tills vidare reserveras för andra, framtida behov, sammanhängande med den medicinska utbild-

ningen, och i minst den utsträckning, som på situationsplanen markerats med blå begränsningslinje. Vid förhandlingar i ärendet har stadens representanter också utlovat, att området icke kommer att utnyttjas för andra ändamål utan kronans medgivande.

Byggnadsstyrelsen framhåller vidare, att genom stadens sjukhusdirektion verkstälts en utredning, som visar att uppvärmningen av såväl medicinska fakultetens byggnader som den av staden planerade mikrobiologiska institutionen med fördel kan ordnas genom anslutning till den utbyggda panncentralen vid Sahlgrenska sjukhuset.

Byggnadsstyrelsen säger sig ha för avsikt att sedermera till Kungl. Maj:t överlämna särskild skrivelse med förslag till avtal mellan kronan och Göteborgs stad — på grundval av bland annat stadsfullmäktiges förut nämnda erbjudande — rörande såväl markupplåtelse jämte anordnande av tillfartsvägar och ledningar för elektricitet, gas, vatten och avlopp som leverans till universitetsbyggnaderna av värme, elektricitet, gas och vatten.

Beträffande planeringen av byggnaderna och kostnaderna för anläggningen anför byggnadsstyrelsen nu följande.

Vad angår planeringen av nybyggnaderna har styrelsen i sin framställning den 31 augusti 1954 berört frågan om tillgodoseende av lokalbehovet såväl för en från 100 till 120 elever per år ökad intagning som för den prekliniska delen av tandläkarutbildningen. Efter underhandssamaråd med representant för departementet samt medicinska fakulteten har därefter en överarbetning skett av det tidigare av Kungl. Maj:t godtagna lokalprogrammet. Härvid har också hänsyn tagits till förslagen beträffande lärarpersonalens omfattning i Kungl. Maj:ts proposition 212: 1954 rörande läkarutbildningen. Sålunda har för den ökade intagningen vissa utvidgningar skett av ordinarie kurslaboratorier, föreläsningssalar och omklädningsrum m. m. samt medtagits ett antal rumsenheter för nya lärarkrafter. Därjämte har förslaget utformats så, att den eventuella prekliniska delen av tandläkarutbildningen kan förläggas till dessa institutioner.

Ritningsförslaget, vilket godtagits av fakulteten, har beträffande histologiska och anatomiska institutionerna utarbetats närmare och framgår av de den 3 februari 1955 dagtecknade, av arkitekten Klas Anshelm upprättade ritningarna. Förslaget har också kostnadsberäknats beträffande denna del av anläggningen, vilket givit vid handen att för byggnadernas uppförande erfordras 9 200 000 kronor. Härtill kommer 500 000 kronor för vägar och planering samt anslutningsledningar jämte kulvert för värme, vatten och avlopp m. m., delvis avsedda för anläggningen i helt utbyggt skick. I beloppet för själva byggnaderna ingår icke kostnader för inredning och utrustning av institutionerna.

Planeringen av de övriga tre institutionerna för kemi, fysiologi och farmakologi är i sina huvuddrag klarlagd liksom även av administrations- och biblioteksbyggnaden. Den tid som stått till förfogande har icke medgivit en mer ingående utredning rörande det krävande och omfattande byggnadsföretaget i dessa delar. Annan kostnadsberäkning än rent överslagsmässig sådan har därför icke kunnat verkställas. Styrelsen räknar sålunda med att anläggningen enligt det ursprungliga lokalprogrammet kommer att draga en kostnad av uppskattningsvis 27 miljoner kronor, inklu-

sive de nämnda kostnaderna för anatomiska och histologiska institutionerna. Härtill kommer kostnaden för den utvidgning, som betingas främst av ökad intagning till 120 elever och som uppskattats till cirka 1 miljon kronor. Ehuru detta innebär att kostnaden per m³ för byggnaderna i stort sett överensstämmer med motsvarande kostnad för institutionerna vid karolinska institutet och andra för icke statliga ändamål tillkomna jämförbara forskningslaboratorier, avser byggnadsstyrelsen att fortsättningsvis undersöka alla möjligheter att åstadkomma en sänkning av det nämnda totalbeloppet. Därvid kommer styrelsen bland annat att ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om utförandet av installationer och ledningssystem.

Departementschefen. Anatomiska, histologiska, medicinsk-kemiska, fysiologiska och farmakologiska institutionerna vid universitetet i Göteborg har alltsedan medicinska högskolans i Göteborg tillkomst varit förlagda till provisoriska lokaler i avvaktan på uppförande av nybyggnad för dessa institutioner jämte vissa för dem gemensamma lokaler, såsom bibliotek m. m. Enligt 1948 års avtal mellan staten och Göteborgs stad angående anordnande av medicinska högskolan i Göteborg skulle nybyggnaden uppföras inom västra delen av Sahlgrenska sjukhusets område. Det har emellertid numera visat sig vara mindre lämpligt ur skilda synpunkter att lägga nybyggnaden inom sjukhusets område. Enligt nu föreliggande förslag skall nybyggnader för medicinska fakulteten i Göteborg i stället förläggas till ett norr om Sahlgrenska sjukhuset beläget område, som Göteborgs stad är villig upplåta för ändamålet. Jag biträder detta förslag.

Den planerade anläggningen, som avses omfatta nybyggnader för anatomiska, histologiska, medicinsk-kemiska, farmakologiska och fysiologiska institutionerna samt för administration och bibliotek, har uppskattningsvis beräknats draga en byggnadskostnad av 28 000 000 kronor. Härvid har byggnadsstyrelsen räknat med att de nya institutionerna skall möjliggöra en årlig intagning av 120 medicine studerande. Därjämte har förslaget utformats så, att den prekliniska delen av en till Göteborg förlagd tandläkarutbildning kan anordnas i dessa institutioner. Mot de sålunda angivna riktlinjerna för institutionernas utformning har jag icke funnit anledning till erinran.

Den uppskattade totala byggnadskostnaden för anläggningen är betydande, och jag finner det angeläget, att byggnadsstyrelsen, såsom styrelsen förklarat sig ha för avsikt att göra, fortsättningsvis undersöker alla möjligheter att åstadkomma en sänkning av sagda totalbelopp.

Enligt föreliggande förslag skall nybyggnaderna anslutas till Sahlgrenska sjukhusets panncentral. Häremot torde intet vara att erinra. Jag förutsätter, att det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avtal med Göteborgs stad härom och om de med byggnadsföretaget sammanhängande frågor i övrigt, beträffande vilka byggnadsstyrelsen förklarat sig ha för avsikt att framlägga förslag till avtal.

Av de i den planerade anläggningen ingående delarna synes mig nybyggnaderna för de fem institutionerna först böra komma till utförande. Härvid bör, såsom föreslagits, nybyggnaderna för anatomiska och histologiska institutionerna uppföras först. Byggnadskostnaderna för denna del av anläggningen, vars föreslagna utformning närmare framgår av sex av arkitekten Anshelm upprättade, den 3 februari 1955 dagtecknade ritningar, har beräknats till 9 200 000 kronor. Härtill kommer 500 000 kronor för vägar och planering samt anslutningsledningarna och kulvert för värme, vatten och avlopp m. m., delvis avsedda för anläggningen i helt utbyggt skick. Jag tillstyrker, att nybyggnaderna för anatomiska och histologiska institutionerna uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med nyssnämnda ritningar, varvid jag likväl förutsätter, att byggnadsstyrelsen vid det fortsatta ritningsarbetet eftersträvar att begränsa byggnadskostnaderna jämväl för denna del av anläggningen.

Som av den lämnade redogörelsen framgått beräknar byggnadsstyrelsen, att det fortsatta planeringsarbetet skall kunna bedrivas så, att byggnadsarbetet kan igångsättas vid årsskiftet 1955/56. Enligt vad jag under hand inhämtat torde man med hänsyn till nu rådande arbetskraftförhållanden i Göteborg böra räkna med en byggnadstid av omkring fyra och ett halvt år för nybyggnaderna för de fem institutionerna. En dylik byggnadstakt förutsätter emellertid, att erforderliga medel ställes till förfogande för byggnadsarbetets utförande utan avbrott. Härför torde krävas en genomsnittlig medelsanvisning av närmare 6 000 000 kronor för ett vart av budgetåren 1956/60. Under berörda förutsättningar torde det tidigast läsåret 1959/60 bli möjligt att årligen intaga 120 medicine studerande i Göteborg. Med hänsyn till rådande läkarbrist finner jag det därför angeläget, att ytterligare åtgärder redan nu vidtages för att möjliggöra en ökad utbildning av läkare. Till denna fråga återkommer jag under följande avsnitt.

För påbörjande av nybyggnaderna för de anatomiska och histologiska institutionerna torde för nästa budgetår under rubriken Nybyggnad för medicinska fakulteten i Göteborg böra anvisas ett investeringsanslag av 1 350 000 kronor. Den behållning, som vid utgången av innevarande budgetår må förefinnas å det av riksdagen för budgetåret 1948/49 anvisade investeringsanslaget av 150 000 kronor till Nybyggnad för medicinska högskolan i Göteborg bör tillgodoföras nyssnämnda anslag.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) till *Nybyggnad för medicinska fakulteten vid universitetet i Göteborg* för budgetåret 1955/56 å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsbelopp av 1 350 000 kronor;

b) medgiva, att vid utgången av budgetåret 1954/55 förefintlig behållning å det för budgetåret 1948/49 anvisade investeringsanslaget av 150 000 kronor till Nybyggnad för medicinska högskolan i Göteborg må tillgodoföras det under a) angivna anslaget.

2. Ökad utbildning av läkare

Enligt i propositionen 1954: 212 angående reformering av läkarutbildningen framlagt förslag, vilket biträtts av riksdagen, skall det årliga intaget av medicine studerande från och med läsåret 1955/56 ökas från 310 till 342, innebärande en ökning vid karolinska institutet med 6 till 118, vid universitetet i Uppsala med 16 till 80 och vid universitetet i Lund med 10 till 74.

Medicinska fakulteten i Lund, som under hand anmodats inkomma med uppgift om möjligheterna att ytterligare öka det årliga intaget av medicine studerande vid universitet, har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 februari 1955 anmält, att det är möjligt att öka antalet studerande till 110 i de ämnen, som ingår i medicine kandidatexamen enligt den nya studieordningen. Dessa ämnen är anatomi, histologi, allmän kemi, medicinsk kemi, medicinsk fysik, fysiologi, medicinsk statistik, medicinsk genetik och psykologi. Däremot har fakulteten icke funnit möjligt att för närvarande bedöma förutsättningarna för en utökning i Lund av antalet medicine studerande under det propedeutiska året (det tredje studieåret).

En årlig utbildning i Lund av 110 medicine studerande fram till medicine kandidatexamen beräknas medföra följande merkostnader:

Årliga kostnader

Anatomiska institutionen

Personal	Kronor	Kronor
1 förste assistent	12 000	
1 förste amanuens	6 000	
2 tredje amanuenser	4 008	
1 vaktmästare, tillika djurvårdare i Cg 10	7 632	29 640
Materiel m. m. (5 400—2 000 ¹)		3 400

Histologiska institutionen

Personal	Kronor	Kronor
1 förste assistent	12 000	
1 mekaniker (arvode)	5 000	17 000
Materiel m. m.		5 400

¹ Nu från universitetets anslag till materiel m. m. utgående medel till avlönande av djurvårdare.

Medicinsk-kemiska institutionen

Personal	Kronor	Kronor
2 biträdande lärare (å 13 800 kr.)	27 600	
2 förste amanuenser	12 000	
1 tredje amanuens	2 004	
1 laboratoriebiträde (11 lönegraden)	<u>7 968</u>	49 572
Materiel m. m.		16 500

Fysiologiska institutionen

Personal	Kronor	Kronor
1 biträdande lärare (docentkompetent)	19 860	
1 förste assistent	12 000	
1 andre assistent	10 008	
3 tredje amanuenser	6 012	
1 laboratoriebiträde (11 lönegraden)	<u>7 968</u>	55 848
Materiel m. m.		16 000

Medicinsk statistik

Ökat arvode åt lärare	200
-----------------------------	-----

Medicinsk genetik

Ökat arvode åt lärare	200
-----------------------------	-----

Engångsanslag

Anatomiska institutionen	15 000	
Histologiska institutionen	35 518	
Medicinsk-kemiska institutionen	47 000	
Fysiologiska institutionen	<u>45 000</u>	142 518

Sammanlagt beräknas sålunda de årliga merkostnaderna till 193 760 kronor, varav för avlönande av personal 152 460 kronor och för materiel m. m. 41 300 kronor, samt engångskostnaderna till 142 518 kronor.

Universitetskanslern finner med hänsyn till det föreliggande behovet av en ökad produktion av läkare i vårt land de möjligheter, som sålunda visat sig förefinnas för en utökning av medicinarintaget i Lund med icke mindre än 36 per år, böra tillvaratagas. Kanslern, som lämnat de gjorda kostnadsberäkningarna utan erinran, förordar därför, att erforderliga medel utverkas för genomförande av nämnda åtgärd från och med nästa läsår. Därest det ökade intaget tager sin början från och med höstterminen 1955 erfordras, framhåller kanslern, att ökade medel i enlighet med kostnadsberäkningen för nästa budgetår anvisas för ämnena anatomi, histologi, medicinsk statistik och medicinsk genetik.

Beträffande frågan om förutsättningarna för utbildning av de studerande efter medicine kandidatexamen vid det föreslagna ökade intaget anför kanslern följande.

Förutsättningarna för en utökning i Lund av antalet medicine studerande under det propedeutiska året är såsom fakulteten upplyst ännu icke klargjorda. Jag utgår dock från att det skall visa sig möjligt att med anlitande bland annat av de resurser, som står till buds vid allmänna sjukhuset i Malmö, kunna lösa detta spörsmål. Skulle denna väg icke visa sig framkomlig, torde det enligt mitt förmenande icke vara ogörligt att förlägga denna utbildning till antingen karolinska institutet eller till medicinska fakulteten i Göteborg. Denna fråga liksom även spörsmålet om den efter det propedeutiska året följande kliniska utbildningen bör snarast upptagas till omprövning.

I detta sammanhang torde jag få erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 3 december 1954 uppdragit åt generaldirektören och chefen för medicinalstyrelsen *A. Engel* och professorn vid universitetet i Uppsala *B. Rexed* att såsom sakkunniga företaga en resa till Schweiz under högst fjorton dagar för att undersöka möjligheterna att bereda ett begränsat antal sådana svenska studenter och med dem likställda, vilka uppfylla behörighetsvillkoren för vinnande av inträde vid svensk medicinsk fakultet, grundläggande medicinsk utbildning vid ifrågakommande läroanstalter i Schweiz samt att med vederbörande schweiziska myndigheter och institutioner upptaga förhandlingar härom. Tillika anbefalldes de sakkunniga att skyndsamt och om möjligt före den 20 februari 1955 till ecklesiastikdepartementet inkomma med redogörelse för undersökningen, innefattande jämväl förslag till de åtgärder, som de sakkunniga funne undersökningen böra föranleda.

De sakkunniga har med skrivelse den 22 februari 1955 inkommit med utredning och förslag i ämnet.

Efter att ha lämnat en ingående redogörelse för läkarutbildningen i Schweiz och sina undersökningar på ort och ställe uttalar de sakkunniga, att de funnit förutsättningar föreligga för att anordna en grundläggande läkarutbildning av svenska studerande vid vissa universitet i Schweiz. De sakkunniga anför härom sammanfattningsvis följande.

I den mån utbildningen såsom i nedan framlagda förslag rör sig inom de prekliniska ämnena, behöver ej undervisningen ges några nationella särdrag utan en högtstående utländsk utbildning såsom den schweiziska kan godtagas. En tids utbildning vid de internationellt betonade fakulteterna i Schweiz ger dagligen möjligheter till förkovran ej blott i tyska utan även i franska och engelska samt bjuder goda tillfällen till kontakter med studerande från skilda länder, vilket synes oss av betydande värde redan på detta tidiga skede av studierna.

Under hänvisning till den framlagda utredningen finner vi, att en grundläggande läkarutbildning av svenska studerande kan anordnas vid universitetet i Bern, Basel och Zürich. En sådan utbildning skulle omfatta ämnena anatomi, histologi, fysiologi och medicinsk kemi under den schweiziska studieplanens 3:e—5:e terminer, varjämte särskild undervisning i medicinsk statistik och genetik samt psykologi anordnas. Examen, likställd med medicine kandidatexamen, avlägges vid respektive schweiziska

fakulteter, varefter den studerande återgår till studier i Sverige. Lämpligt och med hänsyn till fördelningen på schweiziska medicinska fakulteter möjligt är att sända 30 studerande årligen till sådana studier. De studerande, som alla bör börja studierna på hösten, kan första gången sändas till Schweiz redan hösten 1955. De studerande skall fylla fordringarna för intagning vid medicinsk fakultet i Sverige och bör med hänsyn till studentbetygets kvalitet ligga på samma nivå som de som antas till medicinska studier i Sverige. Kanslern för rikets universitet bör hänvisa studerande till utbildning i Schweiz. Under vissa förutsättningar skulle en utbildning av latinstudenter utan kompletteringsstudier kunna ske i Schweiz med början av deras studier redan under den schweiziska utbildningens första termin.

De sakkunniga finner det motiverat, att staten vid utbildning av medicine studerande i Schweiz ikläder sig de egentliga merkostnaderna jämfört med studier i Sverige. Endast härigenom kan man, anför de sakkunniga, förhindra, att utbildning därstädes skulle försiggå under ett ekonomiskt handikap, som ogynnsamt kunde påverka urvalet av de studerande. De sakkunniga föreslår därför, att årligen 30 statsstipendier å 4 400 kronor inrättas för ändamålet, därest ifrågavarande utbildning anses böra anordnas. Beträffande beräkningen av de föreslagna statsstipendiernas storlek m. m. har de sakkunniga anført följande.

Medan undervisningen vid svenska universitet är kostnadsfri, betalar de studerande vid schweiziska universitet avgifter, »studiengebühren», för de föreläsningsserier och laborationskurser, som de utnyttjar. Dessa avgifter går dels till lärarna som en ersättning för deras arbete, och dels till institutionerna för att täcka omkostnader vid undervisningen. Då undervisningen i stort sett är av samma omfång och art vid de olika medicinska fakulteterna, har också en utjämning av avgifterna skett, så att de är ungefär lika höga. Schweiziska och utländska studenter betalar samma avgifter, och inga särskilda avgifter kommer att tas ut för svenska studerande. Undervisningsavgifterna varierar något för de olika terminerna, men i genomsnitt utgör de enligt sammanställningar 350 schweizerfrancs per termin. Om hänsyn tas även till vissa examensavgifter (170 francs för »die anatomisch-physiologische Prüfung») samt avgifter för anordnande av vissa extra kurser (medicinsk statistik, medicinsk genetik och psykologi) med uppskattningsvis 200 francs, skulle avgifterna för tre terminers studier bli 1 420 francs ($3 \times 150 + 170 + 200$) eller cirka 1 675 kronor. Det torde vara rimligt, att hela denna kostnad täckes av allmänna anslag för de svenska studenternas del.

Då de studerande hänvisas till en utomlands belägen ort, innebär ju detta, att deras resekostnader blir högre än de studerandes som får följa sina studier inom Sverige. Det torde vara skäligt att de studerande erhåller en reseersättning, motsvarande kostnaden för en årlig resa i tredje klass från landets gräns (Malmö) till studieorten och åter samt för sovvagn i båda riktningarna. Under de två studieår, som de svenska studenterna tillbringar i Schweiz, bör de således få ersättning för fyra enkla resor jämte sovvagnar mellan Malmö och studieorten. Enkel resa Malmö—Schweiz jämte sovvagn kostar enligt uppgift från resebyrå c:a 150 kronor (något billigare till Basel och något dyrare till Zürich). Denna kostnad blir således $4 \times 150 = 600$ kronor.

Våra undersökningar av levnadskostnaderna för studerande i Schweiz (upplysningar från konsulatet och universitetet) har visat, att dessa är kännbart högre än i Sverige. Det torde vara rimligt, att åtminstone en del av denna merkostnad för studierna täcks stipendievägen. På grund av svårigheten att fastställa en skälig totalsumma för uppehållet vare sig det gäller i Sverige eller Schweiz, om hänsyn skall tas till alla utgifter (även kläder, nöjen etc.), har vi stannat för att merkostnaden för mat och rum bör ersättas genom stipendium. Enligt uppgift från garantilånenämnden beräknas f. n. de svenska statsstipendierna för mat och rum (de s. k. naturastipendierna) av statsstipendienämnderna genomsnittligt till 250 kronor per månad. Våra undersökningar av motsvarande kostnader i Schweiz gav vid handen, att 325 francs måste anses vara en skälig månadsutgift härför, d. v. s. c:a 385 kronor per månad. Vi beräknar således en merkostnad för mat och rum på 135 kronor per månad vid svenska studerandes vistelse i Schweiz. Den studietid, som förflyter under de tre terminerna i Schweiz, utgör 16 månader, om de studerande anses böra anlända till studieorten 14 dagar före första terminens början för att orientera sig, om de icke reser hem under det relativt korta uppehållet mellan de två terminerna mitt på året samt om de beräknas behöva stanna två månader över den tredje terminen för att tentamensläsa och avlägga examen. Denna merkostnad blir således $(16 \times 135) = 2\ 160$ kronor.

Det statliga stipendium, vilket skall ersätta den svenske studeranden i Schweiz för studiemerkostnaden jämfört med Sverige, torde således böra uppgå till $1\ 675 + 600 + 2\ 160$ kronor (studieavgifter + resor + tillägg för mat och rum) = 4 435 kronor eller avjämnat 4 400 kronor. Denna summa avser kostnader för hela studietiden i Schweiz. Stipendiet utlämnas lämpligen i tre poster till den studerande förslagsvis med 1 500 kronor 1/9 första studieåret, 1 000 kronor nästföljande 1/3 samt resten 1 900 kronor den därpå följande 1/10 för det sista studieåret. Detta stipendium bör utgå till alla svenska studerande som av myndigheterna hänvisas till studier i Schweiz. De nämnda studerandena skall därjämte givetvis ha rätt att söka alla stipendier och lån, som står öppna för studerande i Sverige.

Hela kostnaden för statsverket för utbildning av 30 studerande under två akademiska år i Schweiz blir enligt de sakkunnigas förslag ($30 \times 4\ 400 =$) 132 000 kronor, varav 75 000 kronor skulle erfordras under det första året.

Till sist må nämnas, att de sakkunniga framhållit, att, om det visar sig möjligt att utbilda ett ökat antal medicine studerande vid svenska fakulteter, det för dem är självfallet, att en sådan utväg bör föredragas.

Departementschefen. För närvarande torde i vårt land finnas omkring 5 400 yrkesverksamma läkare. Detta antal kommer successivt att ökas på grund av den ökade intagning av medicine studerande, som skett sedan år 1948. Vidare har vid 1954 års riksdag beslut fattats dels om vissa åtgärder, som syftar till att förkorta studietiden, dels ock om en ytterligare ökning från och med nästa läsår av den årliga intagningen av medicine studerande. De av fjolårets riksdag sålunda beslutade åtgärderna påverkar emellertid tillgången på läkare först i början av 1960-talet. Enligt under

hand från 1949 års arbetskraftsutredning erhållna uppgifter, vilka dock är av preliminär natur, beräknas läkarbehovet av utredningen år 1965 utgöra minst 8 400. Häremot skulle svara en tillgång av omkring 7 500 yrkesverksamma läkare, varför bristen då skulle uppgå till minst 900 läkare. Med hänsyn härtill finner jag det påkallat, att ytterligare åtgärder nu vidtages för en ökad examination av läkare.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgått föreligger dels möjlighet att utöka antalet studerande i Lund med ej mindre än 36 per år i de ämnen, som ingår i medicine kandidatexamen enligt den nya studieordningen, dels ock att årligen ge ett 30-tal svenska studerande grundläggande läkarutbildning vid vissa universitet i Schweiz av en omfattning, motsvarande studierna för medicine kandidatexamen enligt sagda studieordning. Hur den fortsatta utbildningen, som även vid utnyttjande av sistnämnda möjlighet enligt de sakkunnigas mening måste ske i Sverige, lämpligen skall kunna ordnas, är dock ej ännu klarlagt. Till denna fråga återkommer jag i det följande. Av de angivna möjligheterna för ökad läkarutbildning synes mig Lunda-alternativet i första hand böra utnyttjas. Jag förordar därför — närmast som en provisorisk åtgärd i avvaktan på att möjligheter om några år kommer att föreligga att öka intagningen av medicine studerande vid universitetet i Göteborg från 70 till 120 per år — att det årliga intaget av medicine studerande vid universitetet i Lund ökas till 110 från och med nästa läsår.

Då det är angeläget att läkarbristen så snart som möjligt bringas att upphöra, finner jag det påkallat, att möjlighet beredes ytterligare ett 30-tal studerande att påbörja sin läkarutbildning under nästa läsår. Enligt vad jag under hand inhämtat torde det vara möjligt att utöka antalet studerande vid karolinska institutet — utöver vad tidigare beslutats — med åtminstone 20 per år i de ämnen, som ingår i medicine kandidatexamen enligt den nya studieordningen, under förutsättning att ökade personella och materiella resurser ställes till förfogande för ändamålet. Jag har för avsikt att låta undersöka, om intagningen vid institutet kan ökas därutöver, om det är möjligt att ytterligare något öka intagningen vid universitetet i Uppsala och om man redan nu kan vidtaga någon ökning av intagningen vid universitetet i Göteborg, i syfte att vid dessa läroanstalter ernå en ökad sammanlagd intagning — utöver tidigare beslutad — av omkring 30 medicine studerande från och med nästa läsår. Skulle det visa sig, att möjligheterna begränsar sig till en ökad intagning av endast omkring 20, torde man jämväl böra bereda högst tio svenska studerande tillfälle att nästa läsår påbörja grundläggande läkarutbildning i Schweiz i enlighet med föreliggande förslag. Mot storleken av de för ändamålet föreslagna statsstipendierna eller mot den föreslagna uppdelningen av stipendierna på de två studieåren i Schweiz har jag icke funnit anledning till erinran.

Hur den fortsatta utbildningen efter medicine kandidatexamen skall

kunna ordnas vid den förordade ökade läkarutbildningen utgör ett ej så lättlost problem. Jag utgår emellertid från att det på ett eller annat sätt skall kunna lösas till höstterminen 1957, då det ökade medicinarintaget första gången kräver större platstillgång för utbildningen efter medicine kandidatexamen. Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen i skrivelse den 14 december 1954, nr 395, anhållit om en skyndsam och förut-sättningslös utredning rörande inrättande av en för den kliniska utbildningen avsedd, till Norrland förlagd medicinsk läroanstalt. Jag har för avsikt att inom en nära framtid utverka tillstånd att tillkalla sakkunniga för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. I de sakkunnigas uppgift bör även ingå att utreda frågan om fortsatt utbildning efter medicine kandidatexamen av det ökade antal studerande, som enligt vad jag nyss föreslagit skall påbörja sina medicinska studier nästa läsår.

En utbildning i Lund av 110 medicine studerande per år fram till medicine kandidatexamen har, såsom av den lämnade redogörelsen närmare framgått, beräknats medföra årliga merkostnader av i runt tal 193 800 kronor, varav 152 500 kronor för avlönande av personal och 41 300 kronor för materiel m. m., samt engångskostnader, huvudsakligen avseende anskaffning av instrument och apparater samt undervisningsmateriel, å i runt tal 142 500 kronor. Mot det beräknade ökade personalbehovet har jag icke funnit anledning till erinran. I lönekostnaderna torde bära inräknas en höjning med 450 kronor av arvudet till läraren i psykologi. Vidare bör medelsbehovet för avlönande av två biträdande lärare vid medicinsk-kemiska institutionen enligt nu gällande arvodesgrunder beräknas till 30 480 kronor i stället för i kostnadsberäkningen upptagna 27 600 kronor. Beräkningen av medelsbehovet för materiel m. m. anser jag mig böra godtaga. Jag tillstyrker likaså de föreslagna engångsanslagen.

En ökad utbildning vid karolinska institutet av ytterligare 20 studerande per år fram till medicine kandidatexamen kan enligt vad jag under hand inhämtat beräknas medföra årliga merkostnader av i runt tal 104 000 kronor, varav 68 000 kronor för avlönande av personal och 36 000 kronor för materiel m. m., samt engångskostnader, huvudsakligen avseende anskaffning av instrument och apparater, å 40 000 kronor.

Under nästa budgetår berörs endast ämnena anatomi, histologi, medicinsk statistik och medicinsk genetik av den ökade intagningen. Medelsbehovet under sagda budgetår för den ökade intagningen vid universitetet i Lund beräknar jag till 107 000 kronor, varav 47 700 kronor avser avlöningskostnader, 8 800 kronor löpande utgifter för materiel m. m. och 50 500 kronor engångsanslag. Härvid har jag räknat med att under universitetets i Lund anslag till materiel m. m. nu beräknade medel till avlönande av djurvårdare vid anatomiska institutionen vid bifall till förslaget om anställande av en vaktmästare vid sagda institution skall tillgodoföras institutionens anslagsmedel till materiel. Medelsbehovet under samma budgetår för en intagning av ytterligare 20 medicine studerande vid karolinska

institutet uppskattar jag till 48 000 kronor. Härutöver bör medel beräknas för utbildning av ytterligare tio studerande. Sker utbildningen i Schweiz uppgår medelsbehovet till 25 000 kronor, vilket belopp jämväl torde rymma kostnaderna, om utbildningen sker i Sverige. Då anslag till uppehållande av verksamheten vid de medicinska lärosätena redan äskats i årets statsverksproposition, synes det mig lämpligt, att ett särskilt förslagsanslag äskas för ifrågavarande ändamål under rubriken Ökad utbildning av läkare. Anslaget torde böra uppföras med 180 000 kronor. Lönekostnaderna torde emellertid lämpligen böra få bestridas från vederbörliga, förslagsvis betecknade anslagsposter i ifrågakommande lärosätens avlöningsanslag. Om så sker bör det förordade anslaget endast få tas i anspråk enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande för bestridande av löpande utgifter för materiel m. m. och av den ökade läkarutbildningen föranledda engångskostnader samt för eventuella statsstipendier.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ökad utbildning av läkare* för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 180 000 kronor.

3. Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola

Till uppförande av nybyggnader för Chalmers tekniska högskola har för budgetåren 1945/46—1954/55 anvisats tillhoppa 16 378 000 kronor, varav för innevarande budgetår 1 800 000 kronor.

Sedan *högskolans kollegienämnd* hos överstyrelsen för de tekniska högskolorna gjort framställning om anslag till nybyggnader m. m. för högskolan i enlighet med ett av *Chalmerska byggnadskommittén* framlagt förslag, har *överstyrelsen* i skrivelse den 14 september 1954 hemställt, att förevarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med 1 812 000 kronor. Överstyrelsen har därvid beräknat medelsbehovet på följande sätt.

1. Nybyggnad för biblioteket	1 500 000
2. Anläggande av ny idrottsplats i stället för Gibraltarvallen ..	200 000
3. Yttre arbeten	112 000
	Summa kronor 1 812 000

Överstyrelsen har samtidigt erinrat om att överstyrelsen i skrivelse den 17 november 1953 hemställt om anvisande under samma anslagsrubrik av ett belopp av 46 000 kronor till vissa arbeten för högskolans radioastronomiska observatorium på Råö.

Nybyggnad för biblioteket. Till detta byggnadsföretag har för budgetåret 1947/48 anvisats ett belopp av 700 000 kronor, vilket emellertid icke kommit att tagas i anspråk för därmed avsett ändamål. I stället

har vid olika tillfällen vid anvisande av medel under förevarande anslag förutsatts, att beloppet skulle få disponeras för andra med anslaget avsedda ändamål (se 1951, 1953 och 1954 års statsverkspropositioner, bilagan 29, Kapitalbudgeten).

I nämnda bilaga till förra årets statsverksproposition anmäldes, att Chalmerska byggnadskommittén framlagt en överarbetning av en tidigare plan till nybyggnad för biblioteket. Enligt denna överarbetade plan beräknades nybyggnaden komma att kosta 2 300 000 kronor, men några medel för ändamålet äskades icke i propositionen. Genom beslut den 30 april 1954 har Kungl. Maj:t därefter, med ändring av ett i ämnet tidigare meddelat beslut, föreskrivit, att nybyggnaden för biblioteket skall utföras i huvudsaklig överensstämmelse med denna överarbetade plan, dock med beaktande av vad byggnadsstyrelsen i ärendet anført. *Överstyrelsen* hemställer nu, att av det erforderliga beloppet för nästa budgetår måtte anvisas 1 500 000 kronor.

Anläggande av ny idrottsplats i stället för Gibraltarvallen. Genom avtal den 20 och 23 augusti 1949 mellan Kungl. Maj:t och Kronan och Göteborgs stad har det område, som nu upptages av idrottsplatsen Gibraltarvallen, överlåtits på Kronan för att disponeras av Chalmers tekniska högskola vid dess fortsatta utbyggnad. Som motprestation skall på statsverkets bekostnad anläggas en ny likvärdig idrottsanläggning. Gibraltarvallen får icke tagas i bruk av högskolan förrän den nya idrottsanläggningen är färdig. Kostnaderna för denna beräknades år 1948 till 460 000 kronor.

I 1951 års statsverksproposition (bilagan 29, Kapitalbudgeten, punkten 11) förordade dåvarande departementschefen, att kostnaden för anläggande av den nya idrottsplatsen i mån av behov skulle få bestridas med de medel, som tidigare anvisats under förevarande anslag för uppförande av ny biblioteksbyggnad. Vidare må nämnas, att innevarande års anslag av 1 800 000 kronor till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola visserligen i första hand är avsett till nybyggnad för avdelningen för maskinteknik men att anslaget, ävensom för biblioteket tidigare anvisade, kvarstående medel, må disponeras jämväl för vissa andra ändamål, däribland anläggandet av den nya idrottsplatsen (se 1954 års statsverksproposition, bilagan 29, Kapitalbudgeten, punkten 9). Kostnaderna för anläggande av idrottsplatsen beräknades år 1953 av Göteborgs stads fastighetskontor till 761 000 kronor, dvs. 301 000 kronor mer än som tidigare beräknats. Kostnadsökningen angavs bero på den allmänna ökningen i arbetslöner m. m.

I beslut den 30 april 1954 har Kungl. Maj:t förklarat sig icke hava något att erinra mot att ifrågavarande idrottsanläggning utföres genom Göteborgs stads försorg.

Chalmerska byggnadskommittén erinrar nu, att byggnadsstyrelsen i underdånigt remissutlåtande den 22 mars 1954 förklarat sig vilja godtaga

den ursprungliga, av Göteborgs stad gjorda kalkylen å 460 000 kronor, vilket belopp omräknat i nuvarande prisläge skulle motsvara 660 000 kronor. Kommittén anmäler vidare, att chefen för Göteborgs stads gatukontor förklarar, att det under vissa gynnsamma förutsättningar icke torde vara omöjligt att utföra ifrågavarande arbeten för en kostnad av 660 000 kronor. Han har dock framhållit, att grundförhållandena är sådana, att det är svårt att göra en tillförlitlig kostnadsberäkning, men att arbetena givetvis skall utföras så, att kostnaderna blir så låga som möjligt. Kommittén föreslår anvisande för ändamålet av 200 000 kronor, motsvarande skillnaden mellan nyssnämnda belopp 660 000 kronor och 460 000 kronor.

Kollegienämnden erinrar, att till förfogande för utförande av idrottsanläggningen finnes förutnämnda belopp av 460 000 kronor, som ursprungligen beräknats till uppförande av ny biblioteksbyggnad, och hemställer därför om anvisande av det enligt byggnadsstyrelsens beräkning ytterligare erforderliga beloppet, nämligen 200 000 kronor.

Överstyrelsen biträder kollegienämndens hemställan.

Y t t r e a r b e t e n. Såsom närmare framgår av 1953 års statsverksproposition (bilagan 29, Kapitalbudgeten, punkten 11) har kostnaderna för vissa yttre arbeten på området Nya Chalmers, innefattande anläggande av vägar, gräsmattor, belysning m. m., beräknats till 875 000 kronor. Hittills har för ändamålet ställts till förfogande 280 000 kronor, varutöver det i fråga om innevarande budgetårs anslag förutsatts, att detta i viss mån skall kunna disponeras även för yttre arbeten. *Chalmerska byggnadskommittén* framhåller, att de yttre arbetena på många punkter sammanhänger med övertagandet av Gibraltarvallen och därför bör anstå något. Vissa arbeten anser kommittén dock böra komma till utförande snarast möjligt. Dessa arbeten består i utbyggande och permanentbeläggning av en väg m. m. i högskoleområdets södra del samt i vissa planerings- och uppsnygningsarbeten kring de nyuppförda elektrotekniska byggnaderna. Kommittén beräknar kostnaderna för dessa arbeten till sammanlagt 112 000 kronor och föreslår, att detta belopp anvisas för nästa budgetår. *Kollegienämnden* och *överstyrelsen* biträder kommitténs förslag.

R a d i o a s t r o n o m i s k a o b s e r v a t o r i e t p å R å ö. I skrivelse den 17 november 1953 har *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* med anledning av framställning i ämnet av *lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola* dels föreslagit, att högskolan skall få tillstånd att som donation mottaga fastigheten Råö 8¹ i Onsala socken, där högskolans radioastronomiska observatorium är beläget, dels också hemställt bland annat om anvisande av 46 000 kronor till byggnadsarbeten å nämnda fastighet. Vidare har *överstyrelsen* i skrivelse den 2 november 1954 gjort framställning angående godkännande av ett avtal mellan Kungl. Maj:t och Kronan samt Onsala sockens skifteslag angående vissa åtgärder med syfte att bereda

radioastronomiska observatoriet skydd mot elektriska störningar. Vad först angår tillkomsten av ifrågavarande donation, dess omfattning m. m. inhämtas av tillgängliga handlingar följande.

Med hjälp av anslag från olika fonder påbörjades i början av 1940-talet på arrenderad mark i Stora Askim ca 10 km söder om Göteborg uppbyggnaden av Chalmers tekniska högskolas första radiovågutbredningsobservatorium. Verksamheten vid detta observatorium växte efter hand ut och hade år 1949 nått en sådan omfattning, att en särskild observatorsbefattning inrättades vid högskolan med uppgift för innehavaren att närmast under professorn i elektronik O. Rydbeck svara för den vittomfattande och internationellt betydelsefulla observationsverksamheten. Med den efter kriget tilltagande bebyggelsen i Askimtrakten och efter uppförandet av radiostationen i Västra Frölunda på blott ca 1 200 meters avstånd från observatoriet, blev dettas ställning prekär. Mättekniken hade undan för undan förfinats, samtidigt som störningarna från grannskapet obarmhärtigt växt. I och med att Frölundastationen började regelbundna sändningar lamslogs observatorieverksamheten. I detta läge kom majoren Herbert Jacobsson själmant till elektronikinstitutionens hjälp och upplät åt densamma ett område av sin egendom Råö på Onsalahalvön. Sommaren 1949 påbörjades där uppbyggnaden av ett nytt vågutbredningsobservatorium eller radioastronomiskt observatorium. Major Jacobssons avsikt var att donera området till högskolan, men han avled innan något gåvobrev utfärdats. En ägodelningsprocess fördröjde avstyckningen av observatorieområdet och donationens fullföljande, och en ytterligare försening vållades av att även major Jacobssons änka, fru Karin Jacobsson, avled. I juni 1952 fullföljdes emellertid donationen av fru Jacobssons dödsbo. Området har numera avstyckats och åsatts registerbeteckningen Råö 8¹. Dess areal är 27,154 hektar.

Om donationens värde för högskolan har kollegienämnden anfört följande.

Kollegienämnden vill understryka, att den skänkta fastigheten är av allra största värde för högskolan och den vetenskapliga forskningen däri-genom att området är och torde förbliva relativt fritt från elektriska störningar. Därtill kommer, att området är lättillgängligt från Göteborg, varigenom samarbetet med verksamheten vid elektronikinstitutionen i övrigt underlättas. Det är enligt kollegienämndens mening högeligen angeläget, att den skänkta fastigheten får mottagas.

Såväl högskolans lokalstyrelse som överstyrelsen betonar kraftigt den donerade fastighetens betydelse för den fortsatta forskningsverksamheten vid institutionen för elektronik med tillhörande observatorier. Överstyrelsen anför därvid bland annat följande.

Donationen är ett uttryck för den uppskattning, som professor Rydbecks banbrytande insatser på det radioastronomiska området tillvunnit sig, och genom dess frikostighet har förutsättningar skapats för ett i Norden enastående observatorium. De ökade kunskaper om radiovågornas utbredning, som genom denna verksamhet står att vinna, blir ej blott till fromma för framtida radiokommunikationer. Radioastronomen är jämväl av värde för angränsande vetenskapsgrenar, såsom meteorologi, kosmofysik och astro-

nomi. Även ur militär synpunkt har verksamheten vid Råö tillmätts stor vikt. Bland de sakkunniga instanser och företrädare för av donationen berörda intressen, som haft tillfälle att taga ställning till frågan, synes enighet råda om donationens stora värde för det allmänna. Överstyrelsen har för egen del också blivit övertygad därom.

För donationen gäller vissa villkor, vilka anges under punkterna 1—3 och 5—7 i följande utdrag av gåvobrevet.

1) Området bortskänkes till Chalmers tekniska högskola att användas till ett radiovågutbredningsobservatorium.

2) Området med därå befintliga byggnader skall utgöra en integrerande del av den institution, för vilken professor Olof Rydbeck är föreståndare. Vid professor Rydbecks avgång från högskolan skall området och observatoriet knytas till den institution vid Chalmers tekniska högskola, som fortsätter den av Rydbeck grundlagda forskningsverksamheten rörande radiovågornas utbredning runt och utanför vår jord.

3) I enlighet med makarna Jacobssons under livstiden uttalade önskan får området bebyggas i den utsträckning observatorieverksamheten fordrar. I övrigt skall dock området skyddas, så att dess egenart och natur för framtiden bevaras.

4) Dödsboet kommer att tillse, att vid försäljning av dödsboet tillhöriga angränsande fastigheter köpevillkor intages i syfte att förhindra för observatorieverksamheten störande anordningar.

5) Högskolan tillförsäkras rätt till fri utfartsväg samt till framdragande av erforderlig kraftledning — om möjligt som jordledning. Underhåll av väg och kraftledning åvilar dock högskolan.

6) Jakten å Råö 8¹ skall för all framtid tillkomma ägaren av Råö 1⁷. Jakträtten må servitutsintecknas i Råö 8¹.

7) Enär tillträdet av fastigheten redan ägt rum, erlägger högskolan alla å fastigheten Råö 8¹ belöpande skatter, onera och övriga avgifter fr. o. m. den 1 januari 1952. Lagfartskostnader betalas av högskolan.

De under 1), 3) och 6) upptagna villkoren har icke föranlett någon erinran eller särskilt uttalande från *överstyrelsens* sida. Vad angår villkoret under 2) har överstyrelsen uttalat, att den anser sig kunna förutsätta, att spørgsmålet om observatorieverksamhetens organisation skall kunna erhålla en ur administrativ synpunkt tillfredsställande lösning utan att uppfyllandet av detta villkor äventyras. Enligt överstyrelsens mening bör därför frågan om donationens mottagande kunna prövas utan sammankoppling med spørgsmålet om elektronikforskningens organisation i övrigt. Vad angår det under 5) upptagna villkoret i fråga om underhåll av väg, upplyser överstyrelsen, att ifrågavarande väg, som anlagts på donatorernas bekostnad, har en längd av 1 400 meter samt att vägförvaltningen i Hallands län åtagit sig underhållet därav för en årlig kostnad av 35 öre per löpmeter, motsvarande i runt tal 500 kronor. Till bestridande av denna kostnad bör enligt överstyrelsens mening få anlitas högskolans omkostnadsanslag. Den under samma punkt i gåvobrevet upptagna kraftledningen, vilken numera utgöres av en jordkabel, torde enligt överstyrelsen knappast kräva några

underhållskostnader. Vad slutligen gäller det under punkten 7) angivna villkoret i fråga om skatter och onera uttalar överstyrelsen, att fastigheten jämlikt 5 § kommunalskattelagen undantagits från skatteplikt samt att några lagfartskostnader ej uppkommer i detta fall.

Som framgår av det nu sagda har överstyrelsen i fråga om de i gåvobrevet angivna donationsvillkoren intagit den ståndpunkten, att dessa villkor icke bör utgöra hinder mot att donationen mottages.

En förutsättning för att observatorieverksamheten skall kunna bedrivas tillfredsställande är frånvaron av elektriska störningar. Detta gör en fridlysning av fastigheten Råö 8¹ och kringliggande område nödvändig. Dylig fridlysning har också meddelats av länsstyrelsen i Hallands län genom resolution den 4 maj 1953, vilken numera vunnit laga kraft. I resolutionen meddelas förbud för obehöriga att beträda högskolans observatorieanläggningar å Råö 8¹ jämte visst angränsande område ävensom att av anläggningarna eller inom området taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar samt att inom området inneha sprängämnen. Därjämte föreskrives viss begränsning i fråga om rätten att framföra motorfordon på Råöhalvön.

Utan hinder av förbudet må området beträdas och motorfordon framföras av ägare till mark inom området samt innehavare av nyttjanderätt och servitutsrätt som berör marken jämte gäster som av dem medtages, dock med den inskränkningen, att endast sådana motorfordon må framföras och sådana elektriska apparater användas, som blivit försedda med av högskolan godkänt störningsskydd. Det åligger högskolan att i enlighet med utfärdad förbindelse på egen bekostnad avstöra de elektriska apparater och motorfordon, som ägare av mark inom området begagnar, samt att likaledes på egen bekostnad avstöra motorfordon och båtar, som tillhör nyttjanderättshavare och servitutsinnehavare och som erfordras för att vederbörande skall kunna utöva sin rätt.

Den avstörning av motorfordon, som tillhör ägare av mark inom området, vilken det sålunda åligger högskolan att på egen bekostnad utföra, har redan verkställts till relativt ringa kostnad. Annorlunda förhåller det sig med motsvarande skyldighet beträffande motorfordon och båtar, som tillhör innehavare av servituts- eller nyttjanderätt. Omfattningen och innebörden av ifrågakommande servitutsrätter och nyttjanderätter är nämligen oklar och för närvarande i viss utsträckning beroende på domstolsprövning. Den fråga, som i förevarande sammanhang är av intresse, gäller, hurvida allmän nyttjanderätt föreligger till den inom det fridlysta området belägna s. k. sockenbryggan. Om dylig rätt icke föreligger, torde avstörningen kunna beräknas bli av ringa omfattning och i varje fall icke komma att omfatta personbilar. Domstolsprövningen blir därför avgörande för om högskolan skall behöva avstöra flera eller färre fordon.

Oberoende av den nu angivna rättsliga prövningen har emellertid ett avtal träffats mellan Onsala sockens skifteslag samt Kungl. Maj:t och Kronan genom högskolans lokalstyrelse. Från lokalstyrelsens sida har därvid för avtalets giltighet förutsatts godkännande av Kungl. Maj:t. Vad angår skifteslaget synes ha förutsatts, att detta representerar samtliga ifrågakommande innehavare av servituts- eller nyttjanderätt. Avtalet innebär, att skifteslaget godtager en begränsning av det totala antal motorfordon, som skall äga passera in på det fridlysta området, till 25 och av det totala antalet båtar med elektrisk utrustning vid sockenbryggan till 10. Högskolan skall avstöra de 25 fordonen, och kostnaderna härför skall förskottteras med hälften av högskolan och hälften av skifteslaget, till dess laga-kraftägande dom i nyssnämnda mål föreligger. Om domen betager skifteslagets delägare rätten till sockenbryggan, skall den av skifteslaget förskottade kostnaden för avstörning av andra fordon än arbetsfordon stanna på skifteslaget. I motsatt fall skall högskolan betala kostnaderna för avstörningen av alla de 25 fordonen. Kostnaderna för avstörning av båtarna skall delas lika mellan högskolan och skifteslaget.

Överstyrelsen har med följande motivering tillstyrkt ett godkännande av det träffade avtalet i avstörningsfrågan.

Med hänsyn till den pågående rättegången kan onekligen skäl tala för att resultatet av denna avvaktas, innan ställning tages till den här föreliggande frågan. Å andra sidan framstår det som ett önskemål, att de föreliggande tvistefrågorna så snart som möjligt avlägsnas. Utgången av rättegången kan icke förutses, men det lär i allt fall kunna antagas, att en avsevärd tid kan komma att förflyta, innan en lagakraftägande dom i målet föreligger. Det är vidare för observatoriets verksamhet angeläget att vinna garantier för att antalet motorfordon och båtar så långt möjligt begränsas. Vid angivna förhållanden vill det synas överstyrelsen som om det ingångna avtalet bör kunna anses innefatta en för Kronan godtagbar uppgörelse av förlikningskaraktär.

Kostnaderna för avstörning av ifrågakommande motorfordon och båtar beräknas komma att uppgå till högst 6 000 kronor, alternativt högst 11 000 kronor beroende på utfallet av rättegången. Överstyrelsen framhåller emellertid, att det är svårt att på förhand, innan närmare erfarenhet vunnits, med någon större grad av säkerhet beräkna kostnaden för en tillräckligt effektiv avstörning. Överstyrelsen föreslår, att uppkommande avstörningskostnader vid ett godkännande av avtalet skall få bestridas från högskolans materielanslag inom ramen för den medelsanvisning, som av detta anslag kan komma att tilldelas institutionen för elektronik tillhörande observatorier. Slutligen framhåller överstyrelsen, att frågan om ett godkännande av avtalet bör prövas i samband med frågan om Råödonationens mottagande.

Statskontoret har givit uttryck åt den principiella uppfattningen, att utgången av rättegången bör avvaktas, innan ställning tages till de i avtals-

förslaget berörda spörsmålen. Ämbetsverket framhåller, att avtalet enligt dess mening bör godtagas endast om särskilda omständigheter anses föreligga, vilka motiverar en »förlikning».

Som av det föregående framgått påbörjades uppbyggandet av det radioastronomiska observatoriet på Råö redan för flera år sedan, innan donationen ännu fullbordats. För observatoriet har sålunda uppförts vissa byggnader, nämligen en laboratoriebyggnad, bekostad av major Jacobsson, en bostadsflygel, en övernattningsstuga och vissa mindre mät paviljonger. Därjämte har en väg och en kraftledning anlagts — båda omnämnda i det föregående — samt en omfattande och dyrbar instrumentutrustning ställts upp. Det sammanlagda värdet av de gjorda anläggningarna uppskattades år 1953 av professor Rydbeck till mer än 1 miljon kronor. *Överstyrelsen*, som funnit det överraskande, att så betydande investeringar skulle ha gjorts, innan frågan om donationens mottagande slutligt prövats, har inhämtat närmare upplysningar om de verkliga kostnaderna för de gjorda anläggningarna. *Överstyrelsen* har därvid funnit, att ett belopp av 204 000 kronor bestritts av statsmedel, varav sammanlagt 87 000 kronor från de tekniska och naturvetenskapliga forskningsråden och 117 000 kronor från högskolans anslag till materiel m. m. samt till inredning och utrustning av nya lokaler. I övrigt har anläggningarna bekostats av donationsmedel till ett sammanlagt belopp av i runt tal 137 000 kronor, så långt värdet av dessa bidrag kunnat närmare specificeras. Den huvudsakliga förklaringen till den betydande skillnaden mellan summan av de belopp, *överstyrelsen* angivit, och det av Rydbeck angivna värdet av anläggningarna synes vara den, att Rydbeck praktiskt taget utan kostnad från Norge kunnat förvärva tre mycket värdefulla s. k. Würzburgspeglar, som på sin tid kvarlämnats där av den tyska krigsmakten och som nu på Råö utnyttjats för uppbyggandet av tre radioteleskop. *Överstyrelsen* framhåller, att de gjorda investeringarna i viss mån föregripit frågan om donationens mottagande, samt uttalar, att det enligt *överstyrelsens* mening varit lämpligt, att spörsmålet härom kunnat bli föremål för prövning i ett tidigare skede.

Överstyrelsen framhåller, att observatoriet på Råö redan med nuvarande resurser bör kunna väl främja forskningen och undervisningen inom radioastronomien men att det likväl synes uppenbart, att ett rationellt utnyttjande av observatoriet kräver en avsevärd förstärkning av dess resurser såväl genom utbyggnad av befintliga anläggningar som genom ökning av den för verksamheten vid observatoriet avsedda personalen. Föreståndaren för elektronikinstitutionen, *professorn Rydbeck*, har också framlagt förslag om inrättande av vissa befattningar samt en investeringsplan för observatoriets fortsatta utbyggnad, vilken sistnämnda beräknats kräva en sammanlagd medelsanvisning av 300 000 kronor fördelad på fem år. *Kollegienämnden* har tillstyrkt denna plan och

i anslutning därtill hemställt om viss medelsanvisning. Högskolans lokalstyrelse och sedermera överstyrelsen för de tekniska högskolorna har emellertid ansett, att frågan om observatoriets fortsatta utbyggnad i stort sett borde ställas på framtiden och att frågan om nya medelsbehov allteftersom de aktualiserades borde prövas på grundval av årliga anslagsäskanden. Emellertid föreligger vissa anslagsbehov, vilkas omedelbara tillgodoseende enligt överstyrelsen är i hög grad önskvärt. Det gäller en medelsanvisning om sammanlagt 51 000 kronor och överstyrelsen anför härom följande.

De nya anläggningar vid Råö, som här är i fråga, utgöres främst av en kombinerad förråds- och garagebyggnad för förvaring av reservdelar till radioteleskopen och annan apparatur m. m., ävensom av vatten- och avloppsledningar för en redan befintlig bostadsflygel, där en institutionsvaktmästare med familj är stadigvarande bosatt, och för en övernattningsstuga. Kollegienämnden har senast beräknat härför erforderliga kostnader till sammanlagt 46 000 kronor, varav 31 000 kronor för förråds- och garagebyggnaden samt 15 000 kronor för vatten- och avloppsanläggningar. Överstyrelsen tillstyrker dessa förslag. Med hänsyn till att i ärendet ifrågasatts, att byggnadsarbetena skulle utföras i elektronikinstitutionens egen regi, vill överstyrelsen emellertid uttala, att överstyrelsen ej blivit övertygad om lämpligheten av en sådan anordning även med beaktande av de särskilda omständigheter, som här kan föreligga. Det bör enligt överstyrelsens mening principiellt ankomma på högskolans byggnadskommitté att utföra för högskolan avsedda byggnadsföretag och överstyrelsen förutsätter att — vid bifall till förslagen — därmed förenade arbeten anförtros åt byggnadskommittén. Den erforderliga medelsanvisningen synes böra beräknas under anslaget till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola.

Härutöver har såsom investeringsanslag äskats medel för en anläggning för observatoriets kraftförsörjning. Det gäller enligt vad överstyrelsen inhämtat här anläggandet av en ny transformatorstation med en effekt av 30 kVa, vilket befunnits ofrånkomligt för undvikande av för observatoriedriften störande spänningsfall. Denna transformator har redan uppförts av Yngeredsfors Kraft Aktiebolag. Kostnaderna har uppgått till i runt tal 6 700 kronor och bolaget har förklarat sig villigt att bidra med 25 % av dessa, under det att återstående 75 % eller i runt tal 5 000 kronor skall gäldas av högskolan. Det har för överstyrelsen upplysts, att den ifrågavarande transformatorn ej är belägen å fastigheten Råö 8¹ utan inom den s. k. jaktparken vid Råö. Transformatorn utgör ej högskolans egendom utan tillhör bolaget. Reellt sett synes den utgift, som högskolan här ånådragit sig utan bemyndigande därtill, vara att jämställa med en anslutningsavgift. Överstyrelsen, som funnit den ifrågavarande transformatoranläggningen vara av väsentlig betydelse för observatoriet, får därför förorda, att högskolans kostnader för anläggningen — liksom löpande utgifter för elektrisk energi till observatoriet vid Råö — måtte få bestridas ur den under högskolans omkostnadsanslag uppförda delposten till bränsle, lyse och vatten.

Överstyrelsens ställningstagande till frågan om Råödonationens mottagande och vad därmed hör samman torde i huvudsak kunna sammanfattas på följande sätt. Överstyrelsen tillstyrker, att donationen mottages på de

i gåvobrevet angivna villkoren samt att det träffade avtalet angående avstörning av motorfordon godkännes. Överstyrelsen föreslår, dels att fastigheten Råö 8¹ med därå befintliga byggnader ställes under byggnadsstyrelsens förvaltning och redovisas å byggnadsstyrelsens delfond under statens allmänna fastighetsfond, dels att till vissa byggnadsarbeten för observatoriet anvisas sammanlagt 46 000 kronor. Löpande kostnader för elektrisk energi m. m. vid observatoriet och för vägunderhåll ävensom kostnaderna för avstörning av motorfordon m. m. och för anläggandet av transformatorstation föreslås få bestridas ur vederbörliga till högskolan anvisade anslag.

Statskontoret har i likhet med överstyrelsen ansett, att det varit önskvärt, att frågan om donationens mottagande kunnat prövas i ett tidigare skede, men har dock icke haft något att erinra mot att donationen mottages. Ämbetsverket anför bland annat följande.

Vad angår de med ett mottagande förenade ekonomiska konsekvenserna finnes från statskontorets sida icke något att erinra mot vad överstyrelsen anført och föreslagit rörande underhåll av den i ärendet omnämnda vägen samt kostnaderna för anbringande å motorfordon och båtar av störningsskydd. Ämbetsverket finner ej heller utslutet, att vissa byggnadsarbeten och förbättringar å observatorieområdet kan vara av sådan angelägenhetsgrad, att medel härför snarast måste anvisas. Storleken av ifrågavarande medelsbehov undandrar sig emellertid statskontorets bedömande. Den planerade utbyggnaden i övrigt av observatoriet torde — såsom överstyrelsen framhållit — böra ställas på framtiden. Ämbetsverket utgår härvid liksom överstyrelsen från att i fortsättningen inga åtgärder kommer att vidtagas från högskolans sida i förevarande avseende, vilka kan anses innefatta ett föregripande av statsmakternas prövning. Slutligen må framhållas, att ärendet i dess helhet torde böra underställas riksdagen.

Byggnadsstyrelsen anför följande.

Byggnadsstyrelsen har intet att erinra mot att byggnaderna ställes under byggnadsstyrelsens vård och förvaltning från budgetåret 1955/56. Ifråga om de föreslagna byggnads- och anläggningsarbetena har styrelsen intet att erinra och styrelsen ansluter sig till överstyrelsens förslag, att medel härför anvisas under anslaget till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola och att därmed förenade arbeten anförtros åt Chalmers tekniska högskolas byggnadskommitté.

Byggnadsstyrelsen har på platsen tagit del av förutsättningarna för arbetenas utförande, men då mer detaljerade förslag icke föreligger kan styrelsen beträffande kostnaderna endast uttala, att de uppgivna beloppen 31 000 kronor respektive 15 000 kronor är låga och att det undandraget sig styrelsens bedömande huruvida tillräckligt stor del av arbetet kan utföras av elever eller annan tillgänglig arbetskraft.

Departementschefen. I det föregående har utförligt redogjorts för omständigheterna kring donationen till Chalmers tekniska högskola av fastigheten Råö 8¹ på Onsalahalvön samt för den ställning överstyrelsen för de tekniska högskolorna intagit till frågan om donationens mottagande. För

egen del har jag icke funnit anledning till erinran mot vad överstyrelsen i detta hänseende anfört och jag vill understryka, att jag i likhet med överstyrelsen anser att de gjorda investeringarna på ett icke önskvärt sätt föregripit frågan om donationens mottagande. Jag anser mig också kunna biträda överstyrelsens förslag om godkännande av den överenskommelse angående avstörning av motorfordon och båtar, som träffats med Onsala sockens skifteslag. Min standpunkt i frågan om Råödonationens mottagande och de därmed förknippade olika omständigheterna kan därför i huvudsak angivas på följande sätt. Jag anser, att donationen bör mottagas på de i gåvobrevet angivna villkoren, att fastigheten bör ställas under byggnadsstyrelsens vård och förvaltning, att den i avstörningsfrågan med skifteslaget träffade överenskommelsen bör godtagas samt att ur högskolans materielanslag bör få bestridas uppkommande kostnader för avstörning av motorfordon m. m. och ur dess omkostnadsanslag kostnader för underhåll av den i ärendet angivna vägen, för elektrisk ström m. m. och för uppförandet av en transformator.

Ett mottagande av donationen har av vederbörande vid högskolan beräknats komma att medföra vissa framtida kostnader för fortsatt utbyggande av Råöobservatoriet. Överstyrelsen har emellertid ansett sig för närvarande böra framlägga förslag endast om anvisande av 46 000 kronor till vissa byggnadsarbeten. Jag biträder detta förslag och förutsätter därvid i likhet med överstyrelsen, att ifrågavarande byggnadsarbeten skall anförtros åt Chalmerska byggnadskommittén.

Med hänsyn till de framtida eventuella ytterligare kostnaderna för ett fortsatt utbyggande av observatoriet torde frågan om donationens mottagande böra underställas riksdagen. Jag föreslår, att riksdagens medgivande utverkas för lokalstyrelsen för Chalmers tekniska högskola att på statens vägnar mottaga donationen.

Huvuddelen av de anslagsmedel, som för nästa budgetår äskats till nybyggnader för Chalmers tekniska högskola, är avsedd för den till 2 300 000 kronor kostnadsberäknade nybyggnaden för högskolans bibliotek. Liksom förra året anser jag mig emellertid även i år böra avstå från att föreslå någon medelsanvisning till detta byggnadsföretag. Däremot anser jag i likhet med överstyrelsen, att ytterligare medel nu bör anvisas till anläggande av ny idrottsplats i stället för Gibraltarvallen samt till vissa yttre arbeten å området Nya Chalmers. Den sammanlagda medelsanvisning, överstyrelsen beräknat för dessa båda ändamål samt för nyssnämnda byggnadsarbeten på Råö, uppgår till 358 000 kronor, vilket belopp dock torde kunna avrundas till 350 000 kronor. Jag föreslår, att för nästa budgetår till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola anvisas ett investeringsanslag om sistnämnda belopp, 350 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Kungl. Maj:ts proposition nr 142

a) medgiva, att den av framlidna fru Karin Jacobssons dödsbo till Chalmers tekniska högskola gjorda donationen av fastigheten Råö 8¹ i Onsala socken må av högskolan mottagas;

b) till *Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola* för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 350 000 kronor.

Vad departementschefen sålunda under punkterna 1—3 hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Inga Bäcklin